

espais escrits. Xarxa del patrimoni literari català

III JORNADA TÈCNICA D'ESP AIS ESCRITS

BARCELONA, 10 DE NOVEMBRE DE 2014

«LA DIDÀCTICA DE LA LITERATURA. ELS SERVEIS EDUCATIUS ALS CENTRES DE PATRIMONI LITERARI»

LA RUTA ESTELLÉS, UNA RUTA LITERÀRIA PER BURJASSOT

Nathalie Torres Garcia
Tècnica lingüística

I. Jo sóc aquest qui em dic...

La major part dels estudis sobre literatura catalana contemporània coincideixen a considerar Vicent Andrés Estellés com el poeta valencià més important des d'Ausiàs March. Cert és que l'obra d'Estellés ocupa un lloc d'honor en el panorama literari de la segona meitat del segle XX. I això per tres raons fonamentals: per la seua profusió, per la seua riquesa estètica i per la diversitat temàtica.

Vicent Andrés Estellés fou periodista i és aquesta condició seua la que dóna com a resultat una veu poètica personalíssima, prolífica i variada. En efecte, el periodisme deixà una profunda empremta en el seu estil poètic i la seua manera de dir, fins al punt que tothom coincideix també a dir que l'obra estellesiana és una crònica social i política de la seua època.

Amb el franquisme com a fons, la Transició i l'anomenada *batal·la de València*, el poeta dóna notícia del dia a dia en els seus versos, que aprofundeixen en quatre blocs temàtics: la identitat valenciana, la vida quotidiana, les inquietuds existencials i l'amor. Però és, precisament, la seua manera senzilla i directa d'abordar-los el que explica la seua popularitat tant entre valencians, com a Catalunya i a les Illes.

Per al musicòleg Josep Vicent Frechina, «Estellés és, des de la seua clamorosa irrupció a principi de la dècada de 1970, el poeta valencià més popular i admirat. I una bona prova d'esta popularitat són els més de dos centenars de musicacions que s'han fet dels seus poemes».

Un dels aspectes més rellevants de la poesia estellesiana és la seua gran eficàcia comunicativa, amb la qual és capaç de transcendir l'àmbit estrictament local (Burjassot i València, principalment) i assolir la universalització, perquè, al capdavant, universals són els valors que defensa: «un ordre civilitzat basat en la llibertat, la tolerància i la solidaritat», tal com apunta Dominic Keown.

De fet, Estellés sap fer com ningú que la senzillesa dels fruits de la terra o la simple joia per les coses quotidianes esdevinguen veritables reptes poètics, fins al punt d'aconseguir una autèntica comunió amb el món gràcies als plaers més bàsics de la vida. En aquest sentit, és molt possible que la raó de l'acceptació pública de la poesia estellesiana tinga també a veure amb la manera tan directa i crua de tractar l'experiència amorosa i, de retruc, la del sexe.

Per tot plegat, per la temàtica tan ben resolta amb una aparent senzillesa poètica; per la poetització de l'experiència quotidiana més comuna, és a dir, per la combinació perfecta entre universalitat i arrelament a la terra, unida a l'assumpció de la identitat col·lectiva com una responsabilitat cívica han fet de la figura del poeta de Burjassot la viva imatge de la dignitat personal i civil.

II. Ací em pariren i ací estic.

L'Ajuntament de Burjassot va subscriure el 19 de setembre de 2013 un conveni amb la Diputació de València gràcies al qual el consistori rebé una subvenció de 70.000 euros per a l'adquisició de la biblioteca i de tot l'arxiu personal d'Estellés, de manera que el llegat del poeta és, des d'aleshores, propietat de l'Ajuntament de Burjassot, que s'encarregarà de custodiar-lo, promocionar-lo i fer-lo servir com a fons d'un futur centre d'investigació sobre l'obra estellesiana.

Vicent Andrés Estellés va nèixer el 1924 a Burjassot, on visqué de xiquet. La vivència infantil al poble apareix reflectida en nombroses ocasions en la seua obra, on les referències al forn dels pares, a les Sitges, la plaça del Pouet, a l'església de Sant Miquel, etc., ultrapassen el localisme per a constituir un paisatge emotiu molt potent.

El poble de Burjassot no sempre ha sigut agraït i generós amb el seu poeta més il·lustre. Però l'any en què fa falta (1992), l'Ajuntament creà el certamen literari que porta el seu nom. A la plaça d'Emilio Castelar, la plaça major del poble, l'estàtua d'Estellés, asseguda en un banc, saluda el vianant. Igualment, la creació de la Fundació Vicent Andrés Estellés ha servit per a donar a conèixer-lo a tot arreu, i també per a reunir la seua obra.

El poeta va tindre, en vida, la gran satisfacció de veure reconeguda la seua obra amb les més altes distincions honorífiques: el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (1978) i el Premi de les Lletres Valencianes (1990) i, a títol pòstum, la Medalla d'Or de les Belles Arts del Ministeri de Cultura.

L'any 2009, l'escriptor Josep Lozano féu una crida pública que tingué com a resposta la celebració de la Festa Estellés a tot arreu del territori valencià. Amb la data del seu naixement com a motiu de celebració, s'organitzen sopars en què els comensals reciten o canten poesies d'Estellés. L'èxit de la convocatòria no té parangó amb cap altra de caràcter col·lectiu no vinculada a un grup organitzat.

La Ruta Estellés, creada per l'Ajuntament de Burjassot, a base de plafons de ceràmica on se'n reproduïxen poemes emblemàtics, és un dels testimonis que perdurarà en el temps com a homenatge al més il·lustre veí d'aquest poble de l'Horta Nord.

En aquest context de celebració, l'any 2012 l'Acadèmia Valenciana de la Llengua anuncià oficialment el nomenament de Vicent Andrés Estellés com a Escriptor de l'Any (2012-2013). La institució normativa ha contribuït a difondre l'obra del poeta de Burjassot amb una magnífica i completa exposició d'objectes personals, fotografies, llibres, etc., que donen compte de la seua vida, tant en el vessant familiar com en el creatiu i el cívic; la publicació de diversos monogràfics (antologies, propostes didàctiques i còmics), l'edició d'un audiovisual així com d'un recopilatori de poemes musicats.

L'exposició «Vicent Andrés Estellés, cronista de records i esperances» va poder ser visitada a la Ciutat de València entre novembre de 2012 i febrer de 2013, al Centre Cultural del Carme. Posteriorment, l'exposició completa s'estigué al Centre Cultural Tívoli de Burjassot, entre els mesos de març, abril i maig de 2013. Mentrestant -i fins a l'octubre de 2013- més de cent pobles han pogut exposar les diverses mostres itinerants fetes a partir d'exposició completa, de manera que la figura i, sobretot, l'obra del poeta ha recorregut, de nord a sud, tot el «mural del País Valencià».

L'entitat Escola Valenciana-Federació d'Associacions per la Llengua va dedicar les Trobades d'Escoles en Valencià, que reuneixen cada any més de 100.000 persones arreu del territori valencià, a Vicent Andrés Estellés. Un homenatge que culminà a Burjassot el dia 15 de juny amb un concert en què es comptà amb la participació de músics i cantants valencians de reconegut prestigi. Miquel Gil, Eva Dénia, Borja Penalba, Tomás de los Santos, Ximo Caffarena, Teresa Segarra i Aina Sanç participaren en el concert homenatge titulat «La veu del teu poble» en l'organització del qual també col·laborà l'Ajuntament de Burjassot.

Igualment, l'Ajuntament de Burjassot ha engegat, organitzat i patrocinat i programat activitats que han tingut com a protagonista el seu poeta: obres de teatre, edició i presentació de llibres, recorreguts poètics per Burjassot, actes institucionals d'homenatge, etc. Tot un seguit d'activitats que han comptat amb la participació de centenars de veïns, interessats a conèixer i reconèixer la figura del seu conciutadà més insigne, materialitzada sobretot en l'acte institucional d'homenatge que se celebrà a la Sala de Plens el 14 de maig de 2013, en què s'implicà un gran nombre de representants del teixit associatiu de Burjassot.

III. Una mostra bibliogràfica

Estellés és, sense cap mena de dubte, un dels escriptors valencians que més producció bibliogràfica ha generat. A la seua extensa obra, cal sumar-hi totes les antologies publicades després de la seua mort, així com les investigacions i els estudis dedicats a la seua poesia.

Entre 2012-2013, la celebració de l'Any Estellés ha contribuït encara més a difondre la figura i l'obra del poeta de Burjassot. El resultat de tot plegat és una quantitat enorme de publicacions que el tenen com a protagonista o com a objecte d'estudi, amb l'afegit que moltes de les obres publicades més recentment estan adreçades al públic infantil i juvenil, en un clar intent de fer de la poesia estellesiana la poesia valenciana de referència.

Tot seguit aportem una relació d'antologies i de treballs d'investigació dedicats a Estellés i a la seua obra publicats a partir de l'any 2000. Remuntar-nos a dues dècades més enrere duplicaria o triplicaria la relació ací detallada.

ALONSO I CATALÀ, M.; PIERA, E. [il·lustr.] (2013). *El somni de Vicent Andrés Estellés*. Alzira: Germania.

ANDRÉS ESTELLÉS, V. (2013). *Animal de records*. Alzira: Bromera.

—; Díez, M. À. [il·lustr.] (2013) *La vida contada a un nen del veïnat*. Algemesí: Andana Editorial.

ANDRÉS LORENTE, C.; (2004). *Introducció a Mort i pam. Antologia poètica*. València: Carena.

BALLESTER, J.; PÉREZ MONTANER, J. (2003). *Vicent Andrés Estellés 1924-1933. 10 anys després*. Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes.

BANYÓ, À.; P. GRAU, D. (2012). *69 poemes d'amor de Vicent Andrés Estelles*. Picanya: Edicions del Bullent.

CAMPS, V.; NAVARRO, J. (2013). *Estellés recitable*. La Pobla Llarga: Edicions 96.

CAPILLA, J. [ed.] (2013). *Antologia poètica de Vicent Andrés Estellés*. Alzira: Bromera.

CARBÓ, F.; BALAGUER, E.; MESEGUER, L. (2004) *Vicent Andrés Estellés. Symposia Philologica, 9*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.

CONCA, M. (2009). «Identificació i anàlisi textual d'unitats fràsiques en l'obra de Vicent Andrés Estellés», dins FALUBA, K.; SZIJJ, I. (2009). *Actes del Catorzè Col·loqui*

Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Barcelona: Publicacions de l'abadia de Montserrat.

DELCASTILLO, F.; COLL, O.; ÀLVAREZ, P.; ALONSO, C. I CAFFARENA, X. [música] (2011). *Ara, Estellés. 12 poemes, 12 cançons a Benicarló*; Benicarló: Onada Edicions.

ESCRIVÀ, M. J.; Roig, J. L. [ed.] (2012). *L'inventari clement de Gandia*. La Pobla Llarga: Edicions 96.

FERRER SOLIVARES, E. [ed.] (2010). *Déu entre Les coses. Antologia de poesia religiosa*; Paiporta: Editorial Denes.

FRECHINA J.V. [coord.] (2012). *Demà serà una cançó. Antologia de poemes musicats de Vicent Andrés Estellés*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.

KEOWN, D. (2000). *Polifonia de La subversió. La veu col·lectiva de Vicent Andrés Estellés*. València: Tàndem.

LLOPIS, T.; ESPÍ, A.; CRESPO, I. (2013). *Vicent Andrés Estellés: cronista de records i d'esperances*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.

MONFERRER, A. (2012). «La València de Vicent Andrés Estellés. Una proposta didàctica a partir del *Llibre de meravelles*» dins *Actes del I Congrés sobre Geografies Literàries*. València: Universitat de València.

PÉREZ MONTANER, J. (2009). *El mural com a fons. La poesia de Vicent Andrés Estellés*. Catarroja: Perifèric Edicions.

RODA, L. (2011). «Vicent Andrés Estellés: un poeta universal» dins *Reduccions. Revista de poesia 98/99*. Vic: Universitat de Vic.

ROS I PARDO, H. (2013). *Pobles del Mural. Antologia del Mural del País Valencià de Vicent Andrés Estellés*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.

SALVADOR, V. (2001). «Paraula poètica i cultura de la mort en Vicent Andrés Estellés» dins *Reduccions. Revista de poesia 98/99*. Vic: Universitat de Vic.

Burjassot, 7 de novembre de 2014.